

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 9 сентябрдаги «Мактабгача таълим тизимини тубдак такомиллаштириш чора-тадбирлари тугрисида»ги ПҚ[^]-3261-сон қарори.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 30 сентябрдаги «Мактабгача таълим тизими бошқарувини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тугрисида»ги ПФ-5198-сон фармони.
3. Щербакова Е.И. Методика обучения математике в детском саду. - М.: Академия, 2002.
4. Белошстая А.В. Обучение математике в ДОУ: Методическое пособие. - М.: Айрис-пресс, 2005.
5. А.Мавлянов, С.Абдалова, Л.Ю. Юсупова. "Педагогик технология таълимлари асосида дарё машғулоти олиб бориш технологияси". Т. 2010.
6. Қрдинова Ф., Тошпулатова Ш., Қаримова Н., Аъзамова М. Мактабгача педагогика. Дарслик. Тошкент: Тафаккур нашриёти, 2019.-158 б.

РЕЗЮМЕ

Маъмур мақолада мактабгача таълим ташкилотларида болаларнинг математик тасаввурларини шакллантириш методикасини такомиллаштириш муаммолари ва уларни бартараф этиш йўлидаги вазифалар ёритиб берилган.

РЕЗЮМЕ

В статье описаны проблемы совершенствования методики формирования математического воображения детей в дошкольном образовании и задачи по их преодолению.

SUMMARY

The article describes the problems of improving the methods of forming the mathematical imagination of children in preschool education and the tasks of overcoming them.

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA EKOLOGIK TA'LIM-TARBIYA BERISHDA VIZUAL TEXNOLOGIYALARNING O'RNI

Kubayeva M.B.

Navoiy davlat pedagogika instituti "Maktabgacha ta'lim" kafedrasi o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: ekologiya, bola, ta'lim, tarbiya, vizual texnologiya, usul, audio, video, main, grafika, animatsiya, effekt, interfaol.

Ключевые слова: экология, ребенок, обучение, воспитание, визуальная технология, метод, аудио, видео, текст, графика, анимация, эффект, интерактивность.

Keywords: ecology, child, education, upbringing, visual technology, method, audio, video, text, graphics, animation, effect, interactivity.

Ekologik muammolarning tobora global ahamiyat kasb etib borayotganligi inobatga olinib, so'nggi yillarda muhim ustuvor vazifalar bilan bir qatorda atrof-muhit muhofazasi, ekologik madaniyat, ekologik ta'lim-tarbiya, ekologik ma'rifat masalalariga alohida e'tibor berilmoqda.

Ekologik ta'lim-tarbiyaning dolzarbligi mamlakatimiz tabiati, ekotizimlari, atrof-muhitni beqarorlik va izdan chiqishdan asrash, aholining ekologik madaniyatini oshirish, ushbu o'ta jiddiy, hayotiy masalalarga aholining barcha qatlamlari, ayniqsa, yoshlar hissa qo'shishi zarurligi bilan belgilanadi.

Ma'lumki, yurtimizdagi maktabgacha ta'lim tashkilotlari ta'lim - tarbiya sohasida ekologik ta'limga oid elektron - metodik vositalarni yaratish va innovatsiyalardan foydalanish imkoniyatini kengaytirish yuzasidan aniq takliflar ishlab chiqilmaganligi, shuningdek, maktabgacha ta'lim sohasida pedagog-tarbiyachilarning faoliyatini metodik jihatdan ta'minlovchi o'quv materiallari, shu jumladan, ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasiga oid o'quv qo'llanmalari yetarli emasligi inobatga olinib, 2019 yil 27 mayda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan 434-sonli qaror, ya'ni O'zbekiston Respublikasida "Ekologik ta'limni rivojlantirish Konsepsiyasi" ishlab chiqildi.

МУҒАЛЛИМХ&МУЗЛИКСИЗБИЛИМЛЕНДИРИШ

Ushbu Konsepsiyada belgilangan vazifalarga ko'ra, maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'quv jarayonining ilmiy asosi sanalmish "Ilk qadam" dasturida belgilangan ekologik ta'limga oid mavzular va amaliy mashg'ulotlarni to'laqonli tashkil etish maqsadida "Ekolog bolajon" dasturi ishlab chiqilishi va amaliyotga joriy etilishi ta'kidlangan. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi tomonidan ekologik sanalar bo'yicha turli yoshdagi guruhlar uchun "Ekolog bolajon" dasturi asosida tizimli mashg'ulotlar rejasi va dasturlari ishlab chiqilib, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Ekologik yo'lakchalar" tashkil etilmoqda. Bunga ko'ra, tarbiyalanuvchilarning ongiga O'zbekiston Respublikasi Qizil kitobiga kiritilgan o'simlik va hayvonlar haqidagi dastlabki tushunchalar singdirilmoqda va muhofaza qilinadigan o'simlik va hayvonlar rasmlarini chizish orqali bolalarda dastlabki ekologik bilimlar shakllantirilmoqda. Shuningdek, ta'lim dasturi o'rta, katta va maktabgacha tayyorlov guruhlari uchun jonsiz tabiat (o'simliklar dunyosi), jonli tabiat (hayvonot dunyosi) hamda sayrda bo'lib o'tadigan jonsiz va jonli tabiat tushunchalarini uyg'otishga yo'naltirilgan bo'lib, bunda, mavzularni qayta belgilashda yer yuzida, shu jumladan, yurtimizda yo'qolib borayotgan va kamyob turdagi o'simlik va hayvonot dunyosi hamda ularni asrab-avaylash masalasiga alohida urg'u berilmoqda.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari ta'lim dasturlari atrof-muhitni muhofaza qilish va atrofimizdagi olamni toza saqlash, shu jumladan, maishiy chiqindilardan tozalash kabi tushunchalar bilan boyitib boriladi. Bundan tashqari har bir maktabgacha ta'lim tashkilotida ekologik burchaklar tashkil etish hamda ularni zarur materiallar bilan ta'minlash asosiy vazifalaridan biri sifatida belgilanmoqda.

Maktabgacha ta'lim tizimida tarbiyalanuvchilarning ekologik ongi ularning ko'ziga yaqqol tashlanadigan atrof tabiiy muhit (yer, suv, o'simlik va hayvonot dunyosi) bilan "Ona tabiat" mavzusida ochiq havoda tanishtiruv soatlarini o'tkazish, rasmlar chizdirish, atrof olam haqidagi she'rlarni yod oldirish, mashqlarni bajartirish va turli mavzudagi o'yinlarni tashkil etish orqali shakllantiriladi. Shuningdek, tarbiyalanuvchilarga ekologik ta'lim — tarbiya berishning oson va tushunarli usuli sifatida o'quv jarayonini vizual texnologiyalar asosida tashkil etish bolalarda atrof-muhitga bo'lgan munosabatni yanada rivojlantiradi.

Vizual texnologiya o'zi nima? Vizual texnologiya — bu axborot kommunikatsiya vositalarining dasturiy va texnikaviy vositalari asosida audio, video, matn, grafika va animatsiya effektlari asosida o'quv materiallarini bolalarga yetkazib berishning mujassamlashgan holdagi ko'rinishidir.

Rivojlangan mamlakatlarda o'qitishning bu usuli, hozirgi kunda ta'lim sohasi yo'nalishlari bo'yicha tatbiq qilinmoqda. Amaliyot tajribalaridan shu narsa ma'lumki, vizual texnologiya asosida ta'lim jarayoni samarali bo'lishi isbotlangan. Vizual texnologiya vositalari asosida bilim berishda 30 % gacha vaqtni tejash mumkin bo'lib, olingan bilimlar esa xotirada uzoq muddat saqlanib qoladi. Agar tarbiyalanuvchilar berilayotgan materiallarni ko'rish (video) asosida qabul qilsa, axborotni xotirada saqlab qolinishi 25-30 % ga oshadi. Bunga qo'shimcha sifatida o'quv materiallari audio, video va grafika ko'rinishida mujassamlashgan holda berilsa, materiallarni xotirada saqlab qolish 75 % ga ortadi.

Bolalarga ekologik ta'lim-tarbiya berishda o'rganilayotgan ma'lumotni yaxshiroq eslab qolishlari va bilimlarni o'rganishlari uchun tarbiyalanuvchilarning e'tiborini jalb qilish lozimdir. Bunday natijaga faqat yuqori sifatli, qulay, yorqin vizual materiallar tufayli erishish mumkin. Vizual texnologiya - bolaning e'tiborini jalb qilishga imkon beradigan, diqqatini jalb qiladigan va o'z navbatida materialni osonlik bilan o'zlashtirishi hamda yaxshiroq eslab qoli shiga imkon beradigan vositadir. Vizual texnologiyalar nafaqat xotiraga ta'sir qiladi, balki tasvirlarning ravshanligi tufayli, bola o'zi uchun tushunarli bo'lgan analogiyalarni yaratadi. Shu sababli, vizual texnologiya turli xil tushunchalar ishlatiladigan

doiraga kiritilib, bulaming barchasi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ekologik ta'lim-tarbiya berish sifatini yaxshilaydi. Masalan, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarga ekologik ta'lim-tarbiya berish jarayonida tarbiyachi materialni og'zaki ravishda taqdim etishning o'miga, vizual diagramma-rasm orqali taqdim etsa, bolada tasavvur qilish ancha yaxshilanadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarga ekologik bilim berishning vizual texnologiyalaridan foydalanishda asosiy maqsad va vazifalar sifatida quyidagilarni sanab o'tish mumkin:

- ▶ Atrof-muhitga nisbatan o'z harakatlarining oqibatlarini anglashga va tabiat bilan nisbiy uyg'imlikda yashashga qodir yangi shaxsni shakllantirish;
- ▶ Bolalarda ekologik ta'lim-tarbiyaning asosiy asoslarini shakllantirish;
- ▶ Tirik organizmlarning ularning atrof-muhit bilan o'zaro bog'liqligini aks ettiruvchi, ona tabiatining elemental' ekologik bilimlarini o'zlashtirish;
- ▶ Tabiatni muhofaza qilish sohalarida boshlang'ich g'oyalarni va amaliy ko'nikmalarga ega bo'lish;
- ▶ Bolalarni ular bilan aloqada bo'lgan ob'ektlar va tabiiy hodisalarga ijobiy faol munosabatda bo'lishga o'rgatish;
- ▶ Har bir bolaning ona vatanining tabiati bilan muloqot jarayonida tarbiyaviy, ijodiy va ma'naviy-axloqiy potentsialini ochish va rivojlantirish.

Vizual texnologiya bolaga nima beradi?

- ▶ O'z ona yurtining tabiati bilan ko'rish orqali aloqa qilish jarayonida har bir bolaning ekologik, ijodiy va ma'naviy-axloqiy tarbiyasi rivojlanadi;
- ▶ Tabiatni asrash, inson ekologiyasi haqida dastlabki g'oyalarni oladi;
- ▶ Bola o'zining vizual - majoziy tafakkuri bilan, ob'ekt bilan bir vaqtda ko'rish, eshitish, harakat qilish yoki ob'ektning harakatlarni baholash mumkin bo'lgan narsani tushunadi;
- ▶ Ularga ob'ektlarni sezish va idrok qilish ma'lumotini qabul qilish osonroq bo'ladi.

O'quv jarayonida vizual texnologiyalardan foydalanish, bilimlarni puxta o'zlashtirish uchun alohida ahamiyat kasb etadi. Ular ta'lim jarayonida ko'rgazmalilik prinsipi bilan bog'langanda yanada kengayadi va takomillashadi. Vizual texnologiya shu bilan belgilanadiki, ularni qo'llash asosida yangi bilimlar olish maqsad qilib qo'yiladi. Bu jarayonda o'quv filmlaridan, diafilm va diapazitivlarning axborot matnlari (ostidagi sur'at) yozuvlar yangi bilimlar egallash uchun bilimlar manbai bo'lib xizmat qiladi. Bolalarga ekologik ta'lim-tarbiya boshida tabiiy materiallar va turli xil rasm hamda jadvallar namoyish qilinadi. Tarbiyalanuvchilar esa tarbiyachi tomonidan qo'yilgan ko'rgazma vositalarning kuzatish asosida (topishi) berilgan topshiriqqa asoslanib, javoban fikrlaydilar, tahlil qiladilar, so'ngra xulosa chiqaradilar. Har qanday holatda ham vizual texnologiyalar qo'llanilganda bolalarning faol idrok etishlari va fikrlashlari ko'zda tutiladi, shuning uchun ham ular oldida aniq bilish vazifasi qo'yiladi. Unda jismlar va jarayonlarni kuzatish, qarab chiqish va namoyon bo'lgan borliq va jarayonlarni o'rgatish ko'rsatilishi lozim. Kuzatish va o'rgatish holati frontal, guruh yoki yakka tartibda o'tkazilishi mumkin.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ekologik ta'lim-tarbiya berish jarayonida bolalarga tabiiy ob'ektlarni namoyish qilishiga katta e'tibor beriladi. Bu bolalarda faqat ularni hajmi, shakli va boshqa belgilari haqida tasavvur qilibgina qolmay, shu bilan birga o'zlashtirish jarayonini tezlashtiradi va faollashtiradi.

Vizual texnologiyani amalga oshirishda ko'rgazma vositalar asosiy o'rin tutadi. Ko'rgazma vositalar ikki guruhga bo'linadi, tabiiy va tasviriy.

Tabiiy ko'rgazma quollar tabiat jismlaridir. Ular: xona o'simliklari, daraxt shoxlari, barglar, gullar, mevalar, urug'lar, ildizlar, gerbariyalar kolleksiyalari, guldastalar va meva sabzavotlar xo'l preparatlaridir. Hayvonlar bo'yicha esa: hayvonlarning tirik namunalari, tulumlari, skeletlari, hashoratlar kolleksiyalari.

Bolalarning bevosia ko'rib qabul qilish imkorri bo'lmagan jismlar tasviriy ko'rgazmalar orqali yetkaziladi. Ular maxsus magazinlarda sotiladi. Mulyajlar, modellar, rasmlar, ekran qo'llanmalari, tasviriy ko'rgazmalardir.

Vizual texnologiyaning qo'llanishini mohiyati shundaki, tarbiyalanuvchilar mazkur ko'rgazmalardan o'z o'mida foydalangan holda ular haqida, ya'ni tabiat jismlari va hodisalariga doir yangi bilimlar hosil qilishdan iborat.

Tabiiy materiallarini mustaqil ravishda o'rganayotganda bolalarning kuzatuvchanligi va diqqat e'tibori rivojlanadi. Bu paytda tarbiyachi kuzatishning to'liq rejasini berish hamda o'rganilayotgan jismning belgi va xususiyatlarini qanday aniqlashni ko'rsatish kerak. Kuzatuvchanlikni rivojlantirishda karta ham katta rol o'ynab, kartada sayohat o'yinlarini o'tkazish, o'rganish asosida shartli kartagrafik belgilarni izchil o'zlashtiriladi.

Vizual texnologiya asosida uyushtirilayotgan mashg'ulotlarda bolalar diqqatiga havola qilish qisqa muddatli, diqqatni jalb qiluvchi tajribalarga ham e'tibor qaratiladi. Tajriba - tarbiyalanuvchilar uchun qiziqarli va atrof-muhitni bilib olishning samarali usulidir. Kichik, qisqa muddatli tajribalarning targ'ib topishida o'ziga xos ahamiyat kasb etadi. U mantiqiy tafakkur va nutqni o'stirishda, tabiatning ichki muhim sirlarini ochishda o'ziga xos o'rinda ega. Ularning natijasi ularoq bolalar yangi bilimlarga ega bo'ladi.

Xulosa o'mida shuni aytish mumkinki, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagog-tarbiyachilarning asosiy vazifasi bolaga har bir tirik organizmni yashash huquqiga ega bo'lgan o'z-o'zini qadrlaydigan, noyob mavjudot sifatida qarashga o'rgatishdir. Shuningdek, bolalarga ekologik ta'lim-tarbiya berish jarayonini vizual texnologiyalar asosida tashkil qilish, ularda tabiat va atrof-olamning turli-tuman shakl, hajm, ranglar jilosi, voqeliklarning o'zaro o'zviy bog'liqligi sabab va oqibat jarayonlarini his qilishini, idrok etish, faktlarga tayanib tafakkur yoritishlari, xulosalar chiqarishlari hamda shu asosda dunyoviy bilimlarni egallashlariga zamin yaratishdir.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 27-maydagi "O'zbekiston Respublikasida ekologik ta'limni rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 434-son qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligining "O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari." Toshkent, 2018 yil 18 iyun 1-mh sonli buyrug'i.
3. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligining "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturi. Toshkent, 2018 yil 7 iyul, 4-sonli Hayat Qarori.
4. Namatov A.N. Ekologiya / Asosiy atama va iboralarning izohli lug'ati. - T: «Bioekosan» nashriyoti, 2001.
5. To'xtayev A.S. Ekologiya I Pedagogika institutlarining talabalari uchun o'quv qo'llanma. - T.: "O'qituvchi" nashriyoti, 2001.

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarga ekologik bilim berishning ahamiyati hamda bu jarayonda vizual texnologiyalar va ularning olib borilishi haqida bayon etilgan.

РЕЗЮМЕ

В данной статье освещено значение использования визуальных технологий в экологическом образовании дошкольников в ДОО.

SUMMARY

The article discusses the importance of environmental education for preschool children and the use of visual technologies in this process.